

նելու իւր անուան անմոռաց յիշատակին համար: Իւր գրական ուրիշ երկերն (օր. լատ. - հայ. - եւ. հայ. - լատ. բառագիրքն) անյիշատակ կը թողուին եւ կ'ամփոփենք մեր ստեղծութիւնն այս անգամ՝ այս "Գանձարանին" վրայ, որ բաժնուած է երեք մասի, զորոնք զնայած է հեղինակն "առաւել ճիշդ եւ ըստ կարի կատարեալ ու ամբողջ" կազմու: Ըստ իմիջ յաջողած է: "Ըստ իմիջ" կ'ըսենք, վասն զի գեռ կը պակսին շատերը. քանի մը հոտը կը յանձնենք Գեռյ. յօգուածագրին ուշադրութեան: Մենք չենք գտներ հմ. դեղ դառնաղեղ, երկայնակեան կեանք, երազաթիւ թիւ, մեծաթիւ թիւ, խոժոռն խոժ(շ)ոռութիւն, ոգիակողմն կողմն, յստակամիտ միտք, չարախորնորդ խորհոյող (թեպէտ կայ չարախորհուրդ պը), սուր յետանասուր եւ: Այս կրկնաձայններն ընտիր մատենագրութեան են, եւ հեղինակն ալ սիրահար է ընտիր հայերէնի՝ որչափ թէ հնար է: Հայերէնագէտներու եւ հայերէնասէտներու կը մնայ քաջալերել հեղինակը: Այս քաջալերանքը բարգաւաճանք կու տայ հայերէնի ալ, վասն զի ժամանակը տուեցելով՝ ոչ ոք պիտի ուզէր իւր գրամականն ալ տուեցել: Եւ առ պոյժմ հայ հեղինակներ միշտ կը տուեան . . . :

Հ. Գ. ՄՆԵՆՎԵՐԵՆԸ

4. DR. KONRAD LÜBECK. Die christstlichen Kirchen des Orients. Kempten und München, Köbelsche Buchhandlung, 1911, 8°, էջ 206. Գին՝ 1 Մ.

Եւրոպացի բանասերներէ վերերս արեւելեան եկեղեցիներու վրայ շատ բան գրուեցաւ. ներկայ հասոյթ ալ կու գայ իր բարգուշ ստեղծ վրայ իր յատուկ տեսնականերով: Մինչեւ հիմայ աւելի պատմականորէն նկատողութեան առնուած են արեւելեայք, բայց Dr. Lübeck կ'ուսումնասիրէ անոնց ներկայ կազմակերպութիւնը, կրօնական, ծիսական առանձնայատկութիւններն եւ ներքին ու յարաբերական կեանքը: Այս ուղղութեամբ շատ քիչ բան գրուած եւ ծանօթ է արեւմտեայց: Ցարիէ մ'աւելի նոյն իսկ արեւելքի մէջ Dr. Lübeck ուսումնասիրած է իւր նիւթն եւ պարաստած աստղձը, այս պարագան արգէն բառական է համոզելու զմեզ թէ մեծ խղճմտութեամբ կազմուած է գործը: Ցայժմ այս նիւթիս վրայ գրուածներն սրբաբերէն եւ ամբողջընդունելու, կարելիութիւն կու տայ աստուածաբանից եւ աստուածաբանական ուսմողաց՝ արեւելեան

եկեղեցեաց վրայ աւելի ճշգրիտ գաղափար մը կազմու: քան որ մինչեւ հիմայ ունէին: Համառօտ ներածութեան մը ետքը — որուն մէջ արեւելեան եկեղեցիներն կը թուէ եւ անոնց բաժանման պատճառներն ի վեր կը հանէ — կը խօսի միութեան փորձերուն վրայ, որոնց արդիւնքն եղան չուսմայ հետ միացեալ Հասարակութիւնը: Երկրորդ մասին մէջ կը խօսի նախ միացեալ ապա շփոցեալ եկեղեցիներու ներկայ կազմակերպութեանը վրայ: Հայոց մասին մէջ կ'աւելցնէ Հայոց Գ. Պատրիարքէն զատ կը յիշէ Էլփանդի, Սոյ, "Արեւմտայ կաթողիկոսներն եւ Կ. Պոլսոյ եւ Երուսաղէմի պատրիարքները, ասոնց նագան համառօտ պատմութիւնը ասուով: Արեւելեայց կրօնական կեանքը երրորդ մասին նիւթը կը կազմէ, որ չորս գլուխներէ կը բաղկանայ, Արեւելեան եկեղեցեաց վարչապետութիւնը, Երուսաղէմի պատմութիւնը (ծիսական աւարկայք, զգեստք, լեզուներ, գրքեր, եկեղեցական տարին, խորհուրդք) Բարեկարգութիւնը եւ ժողովրդեան բարեպաշտութիւնը, Փոփոխակի յարաբերութիւնը եւ գործունէութիւնը:

Բովանգութեան այս հարեւանցի յառաջըրուութիւնն արգէն բառական է ցուցնելու թէ Dr. Lübeck քարասրտութեամբ կրցած է մատենիս մէջ ամփոփել այնչափ նիւթ, որուն ուրիշներն գուցէ հասոյթներ պիտի նուիրէին, եւ այս կը պարտինք իւր հակիքն եւ սեղմ ոճին: Ապահով ենք թէ այս հասոյթիս մէջ շատ բան նոր պիտի գայ եւրոպացոց: Իսկ մենք արեւելեաններս ինչ ինչ կ'աւելու մէջ պիտի ուղղենք հեղինակը, սակայն մենք ալ մեր կարգին նորութիւններ պիտի գտնենք մեզի դրացի բայց քիչ ծանօթ եւ մեզմէ հեռաւնակ ջրիստանական հասարակութեանց վրայ:

Հ. Մ. ՎԼԿՈՋԵՆՍԿԻ

5. ՄՈՒԺԵՆԻ, ԵՊ. Ամերիկայայ տաքեցոյցը 1912. Պոստոն, Գիւլիկիս տպարան [1911]:

Օգտաշատ եւ քաջալերութեան արժանի ձեռնարկ մըն է այս տաքեցոյցը, գլուխ հանուած ժիւր հեղինակ մը, որ արգէն ծանօթ է հայ մուսուր շրջանին իր գրական վաստակներով:

Ցարեցոյց կը ներկայանայ մեզի՝ իր յօրինուածութեան կողմանէ՝ իրեն նախաւոր զարգաման ընթացք մը արգէն կատարած. մինչդեռ այս առաջին թիւն է շարունակելի գործի

մը, որ աւելի գրական ձեռնարկութիւն է քան պարզ տարեցոյց: Այսու արժ. հեղինակը կը ստեղծէ Ամերիկահայոց պատմութեան մէջ դարագլուխ կազմող նոր հասանք մը, որ ինչպէս նշան մըն է կենդանութեան Ամերիկահայոց կողմանէ, նոյնպէս ալ գործնական արածարծիչ է Հայ ազգագիրութեան գաղափարին, անոնց սրտերուն մէջ: Միանգամայն այս գործը պիտի ծառայէ պատմական ստոյգ եւ ճիշտ աղբիւր այն ամէնուն, որ ապագային հարկաւորութիւն եւ առիթ պիտի ունենան Ամերիկահայ կենսի վրայ գրելու:

Հմտալից յօդուածներ կը գրուեն տարեցոյցի էջերը, ոչ միայն արժ. հեղինակի զբոլէն, այլ նաեւ զանազան Հայ ուսումնականներէ, զորոնք գիտցած է ինքն համախմբել իւր տարեցոյցին շուրջը: 12—315 հոծ էջերու մէջ զետեղուած են Ամերիկահայոց ծագման, զարգացման եւ ներկային վրայ պատմական եւ քաղաքակրթական յօդուածներ, որոնց մէջ Ամերիկահայ կենսից կը ներկայացուի գիտնականներն, եւ կը պարզուին այն կենսի ամէն երեւոյթներն եւ ծալքերը: Հետագայի զգայններու աշաց առջեւ: 256—288 էջերը զարգարուած են արդի նշանաւոր Ամերիկահայերու եւ տարեցոյցի յօդուածագիրներուն մարդու լուսանկարներով, որոնց կից են նաեւ համառօտ կենսագրական տեղեկութիւններ: Ասոնց կը յաջորդէ գրական եւ բանաստեղծական բաժինը:

Բովանդակութեամբ եւ արտաքինով խնամեալ սոյն երկիս մէջ աչքի կը զարնեն ուղղագրական սխալներն, որոնց պատճառը, ինչպէս արժ. հեղինակը կը շեշտէ հոն, եղած է գործին ստիպողական փութացումը:

Թէ Ամերիկահայուն եւ թէ ոչ-Ամերիկահայուն հասաստարարական արժանի գիրք է ընթերցման այս տարեցոյցը:

Բաղձալի է, որ յաջորդ տարին ալ նոյնպէս Ամերիկահայ կենսի նուիրած՝ պարունակէր անդեկութիւններ ոչ այն տեսակիներով, որ հոս արդէն շոշափուած են, այլ կենցաղի եւ վիճակագրական տեսակետներով, որոնք շատ սիրով եւ օգտիւ պիտի կարգացուն ամէն ազգասէր եւ ուսումնասէր Հայէ:

Հ. Ա. ԳՈՏՈՒՈՐԵՆՍ

ՄԱՅՆՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՄԱՅՆՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՅՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Այս խորագրոյ տակ սկիզբ կ'ընենք գրական կարեւոր բաժնի մը, որուն հա մար շատ անգամներ ըսողմանք յայտնուած է եւ սակայն միշտ առանց գործադրութեան մնացած:

Մատենագիտական այս բաժինը, յօրինուածական կերպարանաց ներքեւ նոր է հայ ընթերցողներու յամար, քայց նոր չէ այն մեր երուպացի ընթերցողներուն, որոնք յամախ անգամներ տեսած են զայն եւրոպական մատենագիտական թերթերու մէջ. ի մասնաւորի „Byzantinische Zeitschrift“ Թիւզանդագիտութեան նուիրուած ուսումնասիրութիւն մէջ, լոնթով ուրիշները (Revue l'Histoire ecclésiastique եւն): “Հանդէս Ամսորիայն”, իբրեւ Հայագիտական ուսումնասիրութ պէտք է եւ հարկ է ուշադրութիւն դարձնել զրական այս ամէնակարեւոր բաժնին: Եթէ զայն մինչեւ այսօր չըրաւ կամ շատ քիչ ուշադրութիւն դարձուց (Ծաղկեփռն, Գրական Աղբիւրներէն լուսանցագրութեանց ներքեւ), յանցանք մըր, որ այլ եւս չէր կընար ներուիլ իրեն: Հին յանցանքն ըստ մասին գոնէ բաւելու յամար յանձին Մեծ. Հ. Պետրոս Փէր-հանթանի ձեռնարկուած է կազմել 1896—1910 տարիներու եւրոպական եւ հայկական հրատարակութեանց ցանկը, որուն տպագրութիւնն մաս առ մաս պիտի շարունակուի նաեւ այսօրհետեւ: Այն աւելի չոր ու ցամաք ցանկ մըր, որ կը ծանօթացնէր միայն զրքերու խորագիրները: Սկսեալ 1911էն այս լուսանցագրութեան